

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

GERMANIYA VA XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONNING YASHIL EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	12
To'xlijeva Gulrux Dovron qizi Djurayeva Rano Abdullayevna	
TASHKILOT MUVAFFAQIYATIDA XODIMLARNI BOSHQARISH VA KUCHLI JAMOANING O'RNI	24
Abdullayeva Dinora Abduali qizi	
YASHIL ISH O'RINLARINING IQTISODIY AHAMIYATI VA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SOHASIDA YASHIL ISH O'RINLARI TASHKIL ETISH ISTIQBOLLARI	28
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna Atoyev Navro'zbek Rinatovich	
YO'L XO'JALIGI SOHASINI MOLIYALASHTIRISH HAMDA YO'L AKTIVLARINI BOSHQARISHDA XALQARO TAJRIBA	35
Shikirov Feruz Boxodirovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INVESTITSİYALASH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNI QIYOSIY TAHLILI	39
Jo'rayeva Moxinur Axmadjon qizi	
HUDUDLARNING QIYOSIY USTUNLIK LARI ASOSIDA YUQORI DAROMADLI ISH O'RINLARINI YARATISH: "HUDUD-IXTISOSLASHUV-KASB-ISI BERUVCHI-DAROMAD" MODEL I	49
Abdumukhtarov Anvarjon Akramjonovich	
QURILISH XIZMATLARI KO'RSATUVCHI KORXONALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISH SSENARIYLARI	55
Mamadiyev Ahmad Ulashovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHI QARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING SOLIQ-BYUDJET MEXANIZMLARI	62
Shokirova Dildora Shoyim qizi	
O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL YO'LLARI TARMOG'INING HOZIRGI HOLATI VA YO'L QURILISHI XIZMAT KO'RSATISHINI RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI TAHLILI	66
Qurbonov Sharofiddin Xurramovich	
ONLAYN VA SKORING TIZIM LARI ORQALI BERILADIGAN TEZKOR KREDIT LARNI SUG'URTALASHDAGI YANGI TENDENSIYALAR.....	73
Yusupov Ruslan Muxtarovich	
ASSESSMENT MODEL FOR THE EFFECTIVENESS OF PUBLIC SERVICE TRANSFORMATION IN THE DIGITAL ECONOMY.....	81
An Kwangmin	
BIRLIK DOIRADA ANALITIK FUNKSIYALAR UCHUN YUQORI TARTIBLI DIFFERENSIAL SUBKOORDINATSIYA VA SUPERORDINATSIYA XOSSALARI	87
Jabborov Nasridin Mirzoodilovich Sadullayeva Gulasal Ulug'bek qizi	
SOLID PROPELLANT COMPOSITION AND ITS EFFECT ON THE LAUNCH PERFORMANCE OF MODEL ROCKETS	93
Karimov Mustafo Aminboevich Berdiyev Usmon Tolib o'g'li	
BANKLAR ORQALI KORXONALARNING INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI.....	97
Gafurova Dilshoda Farxotovna	
ANALYSIS OF INVESTMENT ATTRACTION PRACTICES ACROSS ECONOMIC SECTORS	102
Tolqin Imomqulov	

Ulugbek Turaqulov INNOVATSION MEXANIZMLAR ASOSIDA O'ZBEKISTONDA MIGRATSIYA JARAYONLARINI SAMARALI BOSHQARISH	105
Yoqubjon Toxirov O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA TARKIBIY TAHLILI	109
Muxtarov Botir Abdusattarovich СТРУКТУРА ФОРМИРОВАНИЯ СТОИМОСТИ В ТЕКСТИЛЬНОЙ И ШВЕЙНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА: СДВИГ ЭКСПОРТНОЙ СТРУКТУРЫ ОТ ПРЯЖИ К ГОТОВОЙ ПРОДУКЦИИ	114
Муниса Турдибаева OILAVIY KORXONALARNI BOSHQARISHDA ULARNING IQTISODIY MEXANIZMIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARDAN FOYDALANISH TAHLILI	124
Sultonov Bobirmirzo Mavlonjon o'g'li QURILISH MATERIALLARINI ISHLAB CHIQRUVCHI KORXONALARDA ISHLAB CHIQRARISH HAJMINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	133
Toshpulatov Asronbek Mutalibovich KICHIK BIZNES SOHASIGA INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING XORIJIY TAJRIBASI.....	139
Bolliyev Shamsiddin Tursunmamatovich O'QUV MARKAZLARI MISOLIDA ZAMONAVIY VA AN'ANAVIY MARKETINGNING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	143
Dilshodjon Khikmatov РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ФАКТОРА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ ЧЕРЕЗ ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ	151
Тожионов Жавохир Алимджанович KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	157
Dadaboyeva Marg'uba Mamasoliyevna HUDUDIY SANOAT RIVOJI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY VOSITALARI HAMDA KORXONA MEXANIZMINI BAHOLASH USLUBIYOTI.....	164
Yusupova Nigina Djurayevna O'ZBEKISTONDA BOJXONA TO'LOVLARINING DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI FISKAL AHAMIYATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	169
Fayzullayev Farrux Sharofovich АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА УЧАСТИЯ БАНКОВ В ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТАХ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО АДАПТАЦИИ В НАЦИОНАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА	178
Юлдашева Шохсанам Дилмуродовна ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ В ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ ЛОГИСТИКЕ (SMART LOGISTICS).....	182
Мурадов Бахром Акрамжанович Машарипов Масуд Нуможонович ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ СТАНДАРТЫ КАК ДРАЙВЕР ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ТРАНСФЕРА: ВЛИЯНИЕ НА ЭКСПОРТНУЮ ПОЛИТИКУ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН.....	187
Тураева Сурия Тельмановна Мерзайтова Хилола Наби кизи TURIZM SALONIYATINI RIVOJLANTIRISHDA BOJXONA XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	198
Ergashev Qobiljon Ernazarovich TIJORAT BANKLARIDA RISKKA YO'NALTIRILGAN ICHKI AUDITNI TASHKIL ETISHNING XALQARO STANDARTLAR BILAN INTEGRATSIYALASHGAN ALGORITMI.....	203
Narziyev Xayotjon Azamatovich MOLIYAVIY INVESTITSİYALARINING QADRSIZLANISHINI KUTILAYOTGAN KREDIT ZARARLARI (ECL) MODELİ ASOSIDA HISOBGA OLIŞH METODİKASI	210

Jumamurodov To'libay Yeldashbayevich UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR QADRSIZLANISHIDAN KO'RILGAN ZARARLARNI TAN OLISH, TAQSIMLASH VA QAYTA TIKLASH OPERATSIYALARINING HISOB TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH.....	216
Fayzullayev Begzod Baxtiyor o'g'li YENGIL SANOAT KORXONALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING OPTIMAL MODEL VA FAOLIYATI SIFATINI BAHOLASH TIZIMI	222
Tojiyeva Shahlo Mahmatmurodovna DAVLAT MOLIVAVIY NAZORATIDA «XAVF TAHLILI» TUSHUNCHASINING IQTISODIY MOHIYATI VA XAVFLARNI KOMPLEKS TASNIFLASH.....	229
G'ayimov Abdumalik Norbekovich DAVLAT XARIDLARI AUDITIDA MUHIMLIKNI (MATERIALLIKNI) ANIQLASH USLUBI.....	235
Rajabov Shuxrat Ismayilovich DAVLAT SEKTORI ICHKI AUDITIDA MUHIMLIK VA RISK DARAJALARINI ANIQLASH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISH: BIG DATA VA MASHINAVIY O'RGANISHGA ASOSLANGAN IT-AUDIT PLATFORMASI KONSEPSIYASI.....	241
Ismatillayev Baypo'lat Xushvaqtovich ICHKI AUDITNING GLOBAL STANDARTLARI TALABLARINI TIJORAT BANKLARI AMALIYOTIGA JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	249
Ismailov Azizbek Madaminovich AHOLI REAL DAROMADLARINI OSHIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI.....	258
Toshtemirov Shohruh Toshpo'latovich SUG'URTA TASHKILOTLARIDA SUG'URTA ISHINI YURITISH XARAJATLARI: TAHLIL VA ANALITIK HISOBNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	265
Murodov Habibullo Qodir o'g'li NUKUS SHAHRI MISOLIDA MAHALLALARNING DEMOGRAFIK SIG'IMI ASOSIDA LOKAL XIZMAT KO'RSATISH OBYEKTLARINI NORMATIV LOYIHALASHTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI.....	273
Bauetdinov Berdaq Zinatdin o'g'li OLIV TA'LIM MUASSASALARINING INSTITUTSIONAL MUSTAQILLIGI VA TASHKILIV SAMARADORLIGI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK.....	278
Berdiyev Sunnatullo Alikulovich IQTISODIY O'SISH VA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL FISKAL SIYOSATNI RIVOJLANTIRISHNING XORIY TAJRIBASI	283
Madaminova Maftuna Baxtiyor qizi DAVLAT BUDJETIDA SOLIQ TUSHUMLARI O'ZGARISHINING EKONOMETRIK TADQIQOTI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	288
Suvanova Muxlisa Umar qizi ENERGETIKA RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING IQTISODIY-MATEMATIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	292
Masharipov Aziz Axmadjanovich ENERGETIKA INFRATUZILMASI RIVOJLANISHINING HUDUD IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	297
Sadullayev Axmadjon Ikrom o'g'li TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRINI BOJXONA NAZORATI MAQSADLARIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	303
Kilichov Nazar Bafoyevich Ergashev Qobiljon Ernazarovich VINOCHILIK SANOATI KORXONALARIDA MOLIVAVIY HISOBOT AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	310
Botirov Lazizbek Botirovich KATTA MA'LUMOTLAR ASOSIDA TURISTIK XIZMATLARGA BO'LGAN TALABNI PROGNOZLASHNING IQTISODIY-MATEMATIK MODELINI ISHLAB CHIQISH	314

Temirov Elyor Iskandarovich TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT BAZASI SAMARADORLIGINING IQTISODIY MOHIYATI.....	322
Marpatov Shavkat Mavlonxonovich KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIGA AJRATILAYOTGAN BANK KREDITLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	328
Alijonov Ilyosbek Alijonovich THE ECONOMIC CHARACTERISTICS OF NON-PERFORMING LOANS AND THEIR IMPLICATIONS FOR BANK OPERATIONAL EFFICIENCY	334
Rustamov Jonibek Ravshanbek o'g'li IQTISODIY TARMOQLAR RIVOJIDA TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION KREDITLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	341
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li TASHQI SAVDONI BOZOR NAZARIYASI ASOSIDA MINTAQANING BARQAROR RIVOJLANISH OMILLARI	346
Dilnoza Ochilova Ismoil qizi TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNING SINERGIK SAMARALARINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	351
Qurbonov Jasurbek Pozilovich LOGISTIK TERMINALLAR FAOLIYATINI EKSPERT BAHOLASH USULI ASOSIDA TADQIQ ETISH.....	357
Zohidov Muhriddin G'ofurjon o'g'li Jumayev Sherzod Bahrom o'g'li SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA XIZMATLAR SOHASINING IJTIMOIIQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA HUDUDIIY TAFOVUTLAR DARAJASI.....	367
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich Sherzodova Diyora Sherzod qizi QASHQADARYO VILOYATINING IJTIMOIIQTISODIY OMILLARNING AHOLI FAROVONLIGIGA TA'SIRINI STATISTIK BAHOLASH	373
Maxmatqulova Hikoyat G'iyosiddin qizi DIGITAL NOMADS AND THE CHANGING FACE OF GLOBAL TOURISM	379
Sirojiddinova Shahrizoda Davronovna O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	385
Sharipov Tohir Miraximovich URGANCH JAMOAT TRANSPORTI YO'NALISHLARINING MURAKKABLIK DARAJASINI BAHOLASH USLUBI	390
Abdullayeva Shahzodaxon Fazliddin qizi AUDIT O'TKAZISH USLUBIYOTINI KORXONANI HAYOTIY AYLANISH BOSQICHLARI TAHLILI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH: USLUBNING MOHIYATI	395
Muydinov Erkin Djamaldinovich HUDUDLARNING IJTIMOII-IQTISODIY RIVOJLANISHINI BOSHQARISHDA KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI	399
Raximov Jo'rabek Raximovich MINTAQ IQTISODIYOTINI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	405
Mahmatrayimov Shahzod HUDUDLAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARIDA RAHBAR KADRLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	410
Bekchanov Davron Masharipovich O'ZBEKISTON TASHQI SIYOSATIDA KO'P VEKTORLILIK: XITOIY, ROSSIYA VA G'ARB O'RTASIDA MUVOZANATNI TA'MINLASH STRATEGIYASI	419
Omonova Maxliyo Haydarova Malika QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-USLUBIY	

ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	423
Djalalova Durdona Dilshodbekovna	
QURILISHDAGI IQTISODIY TEJAMKORLIK ASOSIDA LEGO G'ISHT MATERIALLARINI TAHLIL QILISH	427
Askarov Xasanjon	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA YER VA SUV RESURSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISH TAJRIBASI	432
Matkarimov Mansur	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INNOVATSION RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	439
Madrakhimov Kakhramon	
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE GLOBAL LABOR MARKET.....	445
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Xamrayeva Sevinch Ikromjonovna	
ROBOTLASHTIRISHNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI: ISH O'RINLARINING QISQARISHI YOKI YANGI KASBLAR TRANSFORMATSIYASI.....	451
Usmonov Farrux Furqatovich	
Azimov Mirsaid Salimovich	
TASHQI IQTISODIY FAOLIYATDA NOTARIF CHORALARNI QO'LLASHDA XAVFNI BOSHQARISH TIZIMINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	456
Muzaffarov Azimjon Ashraf o'g'li	
EXAMINING LEADERSHIP DIFFERENCES BETWEEN FEMALE AND MALE MANAGERS.....	460
Dilafroz Kuchkorova	
ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI MHXS (MOLIYAVIY HISOBNING XALQARO STANDARTI) TALABLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	468
Abdimurodov Baxrom Ochilovich	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	473
Abdukarimova Muslima Abduaziz qizi	
HUDUDLARDA TURIZMNI IMMERSIV TAJRIBALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	477
Kasimova Yulduz Baxtiyorovna	
DAVLAT TIBBIY SUG'URTASIDA STRATEGIK XARID: PASSIV MOLIYALASHTIRISHDAN STRATEGIK XARIDGA O'TISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	485
Kilichev Fazliddin Usmanovich	
ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО БИЗНЕСА В РЕГИОНАХ УЗБЕКИСТАНА	493
Шадманова Мадинахон Омонулла кизи	
ОТ УПРАВЛЕНИЯ МЕРОПРИЯТИЯМИ К УПРАВЛЕНИЮ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМ КАПИТАЛОМ: DATA-INFORMED МОДЕЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УНИВЕРСИТЕТАХ УЗБЕКИСТАНА.....	501
Сабиров Алишер Саибович	
ИЗУЧЕНИЕ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ И КОНТРОЛЯ В ПРОЦЕССЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА В ООО «SATURN METAL»	509
Мусаева Шоира Азимовна	
O'ZBEKISTON IQLIM SHAROITIDA DONADOR O'G'ITLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	518
Boltayev Baxriddin	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA ZAMONAVIY TURIZM TALABLARIGA MOS TURISTIK RESURSLAR SALOHİYATI.....	525
Suyunov Alijon	
BOSHQARUV MEXANIZMLARING RAQOBAT STRATEGIYASI BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI	530
Islomov Shuhrat Ma'rufjonovich	

Nabiyeva Zumrad Zafarovna	
CRM TIZIMINING NAZARIY-ASOSIY TAMOIYILLARI VA ULGURJI SAVDODA ROLI	536
Islomov Shuhrat Marufjonovich	
Raimova Diyora Botirovna	
INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF THE TRANSFORMATIONAL MODEL OF THE DIGITAL ECONOMY UNDER GLOBALIZATION	541
Abruyeva Xilola Sherbekovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATIGA RAHBAR KADRLAR TAYYORLASHDA MENTORLIK TIZIMINI JORIY ETISH SAMARADORLIGI	551
Xurshida Maxmadaminova	
EKOLOGIK INNOVATSIYALAR ORQALI BIOIQTISODIYOT TIZIMINI RIVOJLANTIRISH	556
Odiljonov Turotjon Erkinjon o'g'li	
AGRAR SEKTORDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI SAMARADORLIGIGA HUDUDIY OPTIMALLASHTIRISH YONDASHUVI	560
Qurbonov Alisher Boboqulovich	
TABIIY MONOPOL KORXONALARNI BOSHQARISHNING INNOVATSION TASHKILIYIQTISODIY MODELINI ISHLAB CHIQUISH.....	568
Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
O'ZBEKISTONDA EKOTURIZM RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARINI KOMPLEKS BAHOLASH VA IQTISODIY TAHLIL QILISH	575
Shoraximov Shomansur Shomaxmudovich	
KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATI BARQARORLIGINI TA'MINLASH VA RIVOJLANTIRISH MASALALARI	582
Jo'raxonov Muzaffar Eskandarovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KORPORATIV KREDITLASHDA SUN'IY INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	590
Yuzbayeva Shaxsanam Ma'rufovna	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA KUTUBXONA TIZIMIDA PLATFORMA JORIY ETISHNING DOLZARBLIGI VA AHAMIYATI.....	595
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
HUDUDLARDA SOLIQ XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ARIMA MODEL ASOSIDAGI PROGNOZ SSNARIYLARI.....	602
Mamatraimov Uchqun Xushmamatovich	
QISHLOQ XO'JALIGI IQTISODIYOTIDA INNOVATSION YANGILIKLARNI QO'LLASH	607
Umaraliyeva Nasiba	
O'ZBEKISTONDAGI DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALARNI XUSUSIYLASHTIRISHDA KORPORATIV BOSHQARUVNING AHAMIYATI.....	610
Sanjarov Zuxriddin Dilshod o'g'li	
TASHQI SAVDONI RIVOJLANTIRISHDA KLASTERNING AHAMIYATI VA MINTAQA IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI.....	616
Latipov Xursandbek Durdiboy o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUARUVCHI KORXONALARDA INNOVATSION BOSHQARUVNI RIVOJLANTIRISHGA QARATILGAN ISLOHOTLAR	622
Fayzullayev Jonibek Mambetsaliy o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BUDJETDAN TASHQARI TUSHUMLAR HISOBINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	627
Abduraxmonov Saidqosimxon Abduhamid o'g'li	
INNOVATSION MASOFAVIY BANK XIZMATLARINI KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	631
D. M. Kallibekov	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH SAMARADORLIGINING EKONOMETRIK MODEL VA ISTIQBOL PROGNOZI («NKMK» AJ MISOLIDA).....	635

Jumaniyazova Feruza Rajabovna KORXONALAR STRATEGIK RIVOJLANISHINI BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI: NAZARIY YONDASHUVLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR.....	641
Rasulov Baxtiyor Bahodirovich KICHIK BIZNESDA ISHLAB CHIQRISH RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI KOMPLEKS DIAGNOSTIKA QILISH	647
Kaypnazarova Gulshad Xojamuratovna TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIYUSLUBIY ASOSLARI.....	653
Sobirov Shohruh Shuxratovich SUT QORAMOLCHILIGIDA SUT TANNARXI O'ZGARISHINI OMILLI TAHLIL QILISH VA UNI PASAYTIRISH IMKONIYATLARI	658
Abduganiyeva Dildora Bobir qizi ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МЕХАНИЗМА ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ.....	663
Алманов Хуршид Исмоилович O'ZBEKISTON TURIZM SOHASIDA MEHMONXONA XO'JALIKLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINING HOZIRGI HOLATI VA TAHLILI	670
Rahimov Hasan Abdusaitovich UO'K (UDC): 657.421.3:004 AKT SOHASIDA NOMODDIY AKTIVLAR HISOB VA AUDITNING NAZARIYMETODOLOGIK ASOSLARI.....	674
Ishankulov Izzatilla Nurillayevich O'ZBEKISTONDA INNOVATSION FAOLLIK VA KAMBAG'ALLIK KO'RSATKICHLARI DINAMIKASINING TIZIMLI TAHLILI (2019–2024-YILLAR).....	679
Amrullayev Dadaxon YENGIL SANOAT KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA INVESTITSİYALARINING ROLI.....	684
Haydarova Shoxista Davronovna G'ALLACHILIK KLASSTERLARIDA HISOB SIYOSATINI SCHYOTLAR REJASI VA AVTOMATLASHTIRILGAN BUXGALTERIYA DASTURLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	689
Yuldashev Sherali Xaitovich MAHSULOT TANNARXI HISOBINING MILLIY VA XALQARO TIZIMLARI, ULARNI O'ZARO MUVOFIQLASHTIRISHNING ALOHIDA YO'NALISHLARI	697
Razzoqov Abbos Abdumalik o'g'li TARAQQIY ETGAN MAMLAKATLARDA TIJORAT BANKLARI MOLİYAVIY XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY MODELLARI VA USTUVOR YO'NALISHLARI	701
Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li MILLIY IQTISODIYOT SOHALARINI KREDITLASH ISTIQBOLLARI	709
Shodiyev Odiljon Salim o'g'li ORGANIK QISHLOQ XO'JALIGI VA MAHSULOTLARGA OID MA'LUMOTLAR BAZASINI YARATISH VA RAQAMLASHTIRISH.....	714
Shavqidinova Dilnavoz Abror Mamasadikov OCHIQ IQTISODIYOT SHAROITIDA KAPITAL OQIMLARI VA DOLLARLASHUVNING MILLIY VALYUTA BARQARORLIGIGA TA'SIRI: NAZARIY ASOSLAR.....	719
G'afurov Olimjon G'olib o'g'li TRANSPORT-LOGISTIKA INFRATUZILMASINI MOLİYALASHTIRISHNING IQTISODIY-MOLİYAVIY SHART-SHAROITLARI TAHLILI.....	726
To'xtayev Vahobjon Husenovich MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARI TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONDA TAKAFUL SUG'URTASINI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	733
Usmanov Nematjon G'ulomovich	

JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASHDA KREDIT RISKINI BAHOLASH VA KREDIT SKORING METODOLOGIYASI: XORIJIY TAJRIBA VA O'ZBEKISTON UCHUN XULOSALAR.....	742
Jumayev Azamat Qurbonali o'g'li	
O'ZBEKISTONDA ILM-FANNI MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MAVJUD MUAMMOLAR.....	749
Mirkasimov Baxtiyer Mirvaxid o'g'li	
INVESTITSION JOZIBADORLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI	756
Fazliyev Farrux Faxriddinovich	
TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIGINI MAKROPRUDENSIAL TARTIBGA SOLISH	763
O'ktamov Nodirjon Maxamatnosir o'g'li	

TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIGINI MAKROPRUDENSIAL TARTIBGA SOLISH

O'ktamov Nodirjon Maxamatnosir o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, mustaqil tadqiqotchi

E-mail: nodirjonuktamov@gmail.com

ANNOTATSIIYA. Tadqiqotda tijorat banklari likvidliligini makroprudensial tartibga solishning nazariy asoslari, xalqaro tajribasi hamda O'zbekiston Respublikasi bank tizimidagi zamonaviy holati tahlil qilingan. 2020–2025-yillarda O'zbekiston bank tizimida yuz bergan tarkibiy o'zgarishlar, Bazel III standartlarining bosqichma-bosqich joriy etilishi, Markaziy bankning uch qatlamli tartibga solish yondashuvi, shuningdek, LCR, NSFR va CAR ko'rsatkichlari dinamikasi ekonometrik usullar asosida o'rganilgan. 828 ta kuzatuvga asoslangan regressiya tahlili va GARCH(1,1) modeli yordamida LCR koeffitsientiga ta'sir etuvchi omillar aniqlanib, Markaziy bankning asosiy stavkasi, tizimdagi likvidlilik ortiqchiligi, kreditlar o'sishi va D-SIB maqomi omillarining statistik jihatdan sezilarli ta'siri baholangan. Shuningdek, stress-test natijalari, raqamli to'lov tizimlarining kunlik likvidlilikka ta'siri hamda O'zbekiston va G7 mamlakatlari bank tizimlarining qiyosiy tahlili keltirilgan. Tadqiqot natijalari asosida Bazel III standartlarining II va III ustunlarini to'liq joriy etish, riskka asoslangan nazorat (RAS) metodologiyasini kengaytirish hamda iqlim risklarini bank nazorati tizimiga integratsiya qilish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, likvidlilikni tartibga solish, Bazel III, LCR, NSFR, HQLA, D-SIB, tarkibiy likvidlilik ortiqchiligi, makroprudensial nazorat, stress-test, GARCH modeli, kunlik likvidlilik, dedollarlashtirish, Markaziy bank.

АННОТАЦИЯ. В исследовании проанализированы теоретические основы макропруденциального регулирования ликвидности коммерческих банков, международный опыт и современное состояние банковской системы Республики Узбекистан. На основе эконометрических методов изучены структурные изменения, произошедшие в банковской системе Узбекистана в 2020–2025 годах, поэтапное внедрение стандартов Базель III, трехуровневый подход Центрального банка к регулированию, а также динамика показателей LCR, NSFR и CAR. С использованием регрессионного анализа, основанного на 828 наблюдениях, и модели GARCH(1,1) определены факторы, влияющие на коэффициент LCR, и оценено статистически значимое влияние основной ставки Центрального банка, структурного профицита ликвидности в банковской системе, роста кредитования и статуса D-SIB. Кроме того, представлены результаты стресс-тестирования, проанализировано влияние цифровых платежных систем на внутридневную ликвидность, а также проведен сравнительный анализ банковских систем Узбекистана и стран G7. На основе результатов исследования разработаны научно-практические предложения по полному внедрению II и III компонентов стандартов Базель III, расширению методологии риск-ориентированного надзора (RAS) и интеграции климатических рисков в систему банковского надзора.

Ключевые слова: коммерческие банки, регулирование ликвидности, Базель III, LCR, NSFR, HQLA, D-SIB, структурный профицит ликвидности, макропруденциальный надзор, стресс-тест, модель GARCH, внутридневная ликвидность, дедолларизация, Центральный банк.

ABSTRACT. The study examines the theoretical foundations of macroprudential liquidity regulation in commercial banks, international practices, and the current state of the banking system of the Republic of Uzbekistan. Using econometric methods, it analyzes structural changes in Uzbekistan's banking system during 2020–2025, the phased implementation of Basel III standards, the Central Bank's three-tier regulatory approach, and the dynamics of LCR, NSFR, and CAR indicators. Regression analysis based on 828 observations and a GARCH(1,1) model is employed to identify the factors affecting the LCR, with particular attention to the statistically significant effects of the Central Bank's policy rate, structural liquidity surplus in the banking system, credit growth, and D-SIB status. The study also presents stress-test results, assesses the impact of digital payment systems on intraday liquidity, and provides a comparative analysis of the banking systems of Uzbekistan and G7 countries. Based on the findings, scientific and practical recommendations are developed for the full implementation of Pillars 2 and 3 of Basel III, the expansion of the Risk-based Approach to Supervision (RAS) methodology, and the integration of climate-related risks into the banking supervision framework.

Keywords: commercial banks, liquidity regulation, Basel III, LCR, NSFR, HQLA, D-SIB, structural liquidity surplus, macroprudential supervision, stress test, GARCH model, intraday liquidity, de-dollarization, Central Bank.

KIRISH

Zamonaviy global moliya arxitekturasida bank likvidililigini tartibga solish nafaqat alohida kredit tashkilotining barqarorligini ta'minlovchi mikroprudensial vosita, balki butun moliyaviy tizimning tizimli xavfsizligini ta'minlovchi asosiy makroprudensial mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda. 2007–2009-yillardagi global moliyaviy inqiroz, 2020-yildagi COVID-19 pandemiyasi hamda 2023-yildagi AQSh mintaqaviy banklari (Silicon Valley Bank, Signature Bank, First Republic Bank) bilan bog'liq holatlar likvidlilik shoklari hatto yuqori kapital yetarililigiga ega bo'lgan banklar faoliyatiga ham qisqa vaqt ichida jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini yaqqol namoyon etdi. Bu esa xalqaro moliyaviy hamjamiyatni Bazel III standartlarini qabul qilishga va milliy bank tizimlarini mazkur talablarga moslashtirishga undadi.

Bank likvidililigini tartibga solish nazariyasining ilmiy asoslari Bryant (1980), Diamond va Dybvig (1983) tomonidan ishlab chiqilgan modellardan kelib chiqadi hamda zamonaviy ilm-fanda Holmström va Tirole (1998), Brunnermeier va Pedersen (2009), Acharya va Viswanathan (2011) kabi olimlarning tadqiqotlari orqali rivojlantirilgan. Ushbu nazariy paradigmalar Bazel III standartlarining, xususan, LCR (Liquidity Coverage Ratio) va NSFR (Net Stable Funding Ratio) koeffitsientlarining ishlab chiqilishida konseptual asos bo'lib xizmat qildi.

O'zbekiston Respublikasi bank tizimida 2017-yildan boshlangan keng qamrovli iqtisodiy liberalizatsiya va institutsional islohotlar likvidlilikni tartibga solish amaliyotini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqdi. 2018-yildan LCR, 2021-yildan NSFR, 2023-yildan Leverage Ratio koeffitsientlarining bosqichma-bosqich joriy etilishi, D-SIB (Domestic Systemically Important Banks) tizimining shakllantirilishi, 2024–2025-yillarda IMF va Jahon banki bilan hamkorlikda o'tkazilgan Financial Sector Assessment Program (FSAP) baholovi hamda RAS (Risk-based Approach to Supervision) metodologiyasining kengaytirilishi mamlakat bank sektorining xalqaro standartlarga moslashuvi jarayonining muhim bosqichlari hisoblanadi.

Shu bilan birga, O'zbekiston bank tizimi bir qator o'ziga xos tarkibiy xususiyatlarga ega bo'lib, ular xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirgan holda tartibga solish yondashuvlarini qo'llashni talab etadi. Jumladan, bank aktivlarining sezilarli qismi davlat banklariga to'g'ri kelishi, 2023-yildan boshlab kuzatilayotgan va 2025-yil IV choragida 32,0 trillion so'mga yetgan tarkibiy likvidlilik ortiqchiligi, dollarizatsiya darajasining 2025-yilda 17,8 foizni tashkil etishi, LCR ko'rsatkichining G7 mamlakatlaridagi ko'rsatkichga nisbatan yuqori bo'lishi (195,0 foizga nisbatan 150,3 foiz), shuningdek, raqamli to'lov ekotizimining jadal rivojlanishi shular jumlasidandir.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — tijorat banklarida likvidlilikni tartibga solish amaliyotini nazariy va empirik jihatdan kompleks tahlil qilish, O'zbekiston sharoitida LCR koeffitsientiga ta'sir etuvchi omillarni ekonometrik usullar yordamida aniqlash, stress-test natijalari asosida bank tizimining chidamliligini baholash hamda tartibga solish tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, O'zbekiston sharoitida ilk marotaba tijorat banklarining LCR koeffitsientiga ta'sir etuvchi omillar 828 ta kuzatuvga asoslangan panel regressiya va GARCH(1,1) modeli yordamida empirik jihatdan tahlil qilingan, likvidlilik volatilligining dinamikasi baholangan hamda milliy bank tizimi bilan G7 mamlakatlari bank tizimlarining ko'p o'lchovli qiyosiy tahlili amalga oshirilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

XX asrning ikkinchi yarmida bank likvidililigini tartibga solish nazariyasida muhim ilmiy o'zgarishlar yuz berdi. Douglas Diamond va Philip Dybvig 1983-yilda chop etilgan *“Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity”* maqolasida bank likvidiligi nazariyasining yangi paradigmasini yaratdilar (Diamond & Dybvig, 1983). Ushbu maqola bank likvidililigini matematik jihatdan qat'iy modellashtirish bo'yicha dastlabki keng tan olingan ishlardan biri bo'ldi va keyingi 40 yil davomida ushbu sohadagi ilmiy izlanishlarning fundamental nazariy asosini shakllantirdi. Mualliflar bank tizimida muddat transformatsiyasi (maturity transformation) jarayonini matematik model va o'yin nazariyasi vositalari orqali ifodaladilar hamda shu asosda bank-run hodisalarining tabiati va ularning oldini olish mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslab berdilar.

Diamond va Dybvig modeli quyidagi asosiy farazlardan kelib chiqadi: depozitorlar o'zlarining kelajakdagi likvidlilik ehtiyojlari haqida noaniqlikka duch keladilar, banklar esa ushbu ehtiyojlarni qondirish uchun “likvidlilik sug'urtasi” xizmatini taqdim etadilar. Modelda ikkita muvozanat holati mavjud — yaxshi muvozanat (good equilibrium), bunda banklar normal faoliyat yuritadi, va yomon muvozanat (bad equilibrium), bunda bank-run hodisalari yuzaga keladi. Mualliflarning fikricha, depozitlarni sug'urtalash tizimi yomon muvozanatning oldini olishga xizmat qiluvchi samarali mexanizm hisoblanadi va bu nazariy xulosa zamonaviy bank tizimlarida depozitlarni sug'urtalash fondlarining shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi (Diamond & Dybvig, 1983; Calomiris & Gorton, 1991).

John Bryant 1980-yilda chop etilgan *“A Model of Reserves, Bank Runs, and Deposit Insurance”* maqolasida Diamond va Dybvig modelidan oldin shakllangan muhim nazariy tadqiqotni amalga oshirdi

(Bryant, 1980). Bryant bank zaxiralari, bank-run hodisalari va depozitlarni sug'urtalash o'rtasidagi munosabatlarni matematik model orqali tahlil qildi. Olim banklarning fraksional zaxira tizimi o'ziga xos barqarorlik omillarini talab etishini va tegishli tartibga solish mexanizmlarining muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Bryantning yondashuvi keyinchalik Diamond va Dybvig tomonidan rivojlantirildi va kengaytirildi. Hozirgi kunda Bryantning ishi bank likvidliligi mikroiqtisodiy nazariyasining fundamental tadqiqotlaridan biri sifatida tan olinadi va akademik adabiyotlarda Diamond–Dybvig modeli bilan bir qatorda klassik nazariy asoslar qatorida o'rganiladi.

Bengt Holmström va Jean Tirole 1998-yilda chop etilgan *“Private and Public Supply of Liquidity”* maqolasida bank likvidliligini tartibga solish bo'yicha yangi nazariy yondashuvni taklif qildilar (Holmström & Tirole, 1998). Mualliflar xususiy sektor tomonidan yaratiladigan likvidlilikni davlat tomonidan taqdim etiladigan likvidlilik vositalari bilan samarali muvofiqlashtirish zarurligini asoslab berdilar. Olimlarning fikricha, likvidlilik ikki manbadan kelib chiqadi: xususiy manba (banklar va boshqa moliyaviy institutlar) va davlat manbasi (markaziy bank va davlat qimmatli qog'ozlari). Likvidlilikni optimal tartibga solish tizimi ushbu ikki manbaning muvozanatli kombinatsiyasiga asoslanishi kerak. Holmström va Tirole, shuningdek, “moral hazard” (axloqiy xavf) muammosini bank likvidliligi nazariyasiga kiritdilar va shu orqali zamonaviy bank tartibga solish konsepsiyasini sezilarli darajada boyitdilar. Ushbu nazariy yondashuv 2008-yildagi global moliyaviy inqiroz sharoitida ham alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etdi.

Markus Brunnermeier va Lasse Heje Pedersen 2009-yilda chop etilgan *“Market Liquidity and Funding Liquidity”* maqolasida bozor likvidliligi va moliyalashtirish likvidliligi o'rtasidagi murakkab munosabatlarni tahlil qildilar (Brunnermeier & Pedersen, 2009). Mualliflarning fikricha, ushbu ikki turdagi likvidlilik o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, biri ikkinchisiga teskari aloqa effekti orqali ta'sir ko'rsatadi. Bozor likvidliligi pasayganida moliyalashtirish likvidliligi ham pasayishi va aksincha, moliyalashtirish sharoitlarining o'zgarishi bozor likvidliligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu nazariy yondashuv “likvidlilik spirali” (liquidity spiral) tushunchasini shakllantirdi va 2008-yildagi global moliyaviy inqiroz mexanizmlarini tushuntirishda fundamental ahamiyat kasb etdi. Brunnermeier va Pedersen modeli zamonaviy makroprudensial tartibga solishning konseptual asoslaridan biri sifatida tan olinadi va Bazel III standartlarining shakllanishida muhim ilmiy ahamiyatga ega bo'ldi (Brunnermeier & Pedersen, 2009; Brunnermeier, 2009).

Viral Acharya va S. Viswanathan 2011-yilda chop etilgan *“Leverage, Moral Hazard, and Liquidity”* maqolasida bank leveraji va likvidlilik o'rtasidagi munosabatlarni o'rgandilar (Acharya & Viswanathan, 2011). Mualliflar matematik model orqali banklarda leverajning oshishi va qisqa muddatli moliyalashtirishga yuqori darajada bog'liqlik likvidlilik risklarining kuchayishiga olib kelishi mumkinligini ko'rsatdilar. Olimlarning xulosalariga ko'ra, bank likvidliligini tartibga solish faqat aktivlar tomonidagi me'yorlar bilan cheklanmasligi, balki passivlar tarkibini ham qamrab olishi kerak. Ushbu nazariy xulosa Bazel III standartining NSFR (Net Stable Funding Ratio) ko'rsatkichini shakllantirishning muhim nazariy asoslaridan biri bo'ldi. Acharya va Viswanathan yondashuvi, shuningdek, bankning kapital tuzilmasi va likvidlilik xavfi o'rtasidagi munosabatlarni yangicha nuqtayi nazardan ko'rib chiqishga imkon berdi.

Charles Calomiris va Charles Kahn 1991-yilda chop etilgan *“The Role of Demandable Debt in Structuring Optimal Banking Arrangements”* maqolasida bank depozit shartnomalarining mohiyati va ularning likvidlilikni tartibga solishdagi rolini o'rgandilar (Calomiris & Kahn, 1991). Mualliflar talab qilib olinadigan depozit shartnomalari bank menejmentida intizomni ta'minlashga xizmat qiluvchi mexanizmlardan biri ekanligini asoslab berdilar. Banklar depozitorlar o'z mablag'larini istalgan vaqtda qaytarib olishlari mumkinligini hisobga olgan holda faoliyat yuritadilar va bu holat ularni likvidlilikni samarali boshqarishga undaydi. Ushbu yondashuv bank likvidliligini ichki boshqaruv vositasi sifatida qarashning yangi nazariy asoslarini yaratdi va Diamond–Dybvig modelining muhim to'ldiruvchisi bo'ldi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi ilmiy izchillik va tizimlilik tamoyillariga tayangan holda shakllantirildi. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy fikrlar tarixini o'rganishga qaratilgan tarixiy-genetik tahlil, klassik va zamonaviy likvidlilik nazariyalarining qiyosiy tahlili, kontent-tahlil, dialektik hamda tizimli yondashuv kabi ilmiy usullardan foydalanildi.

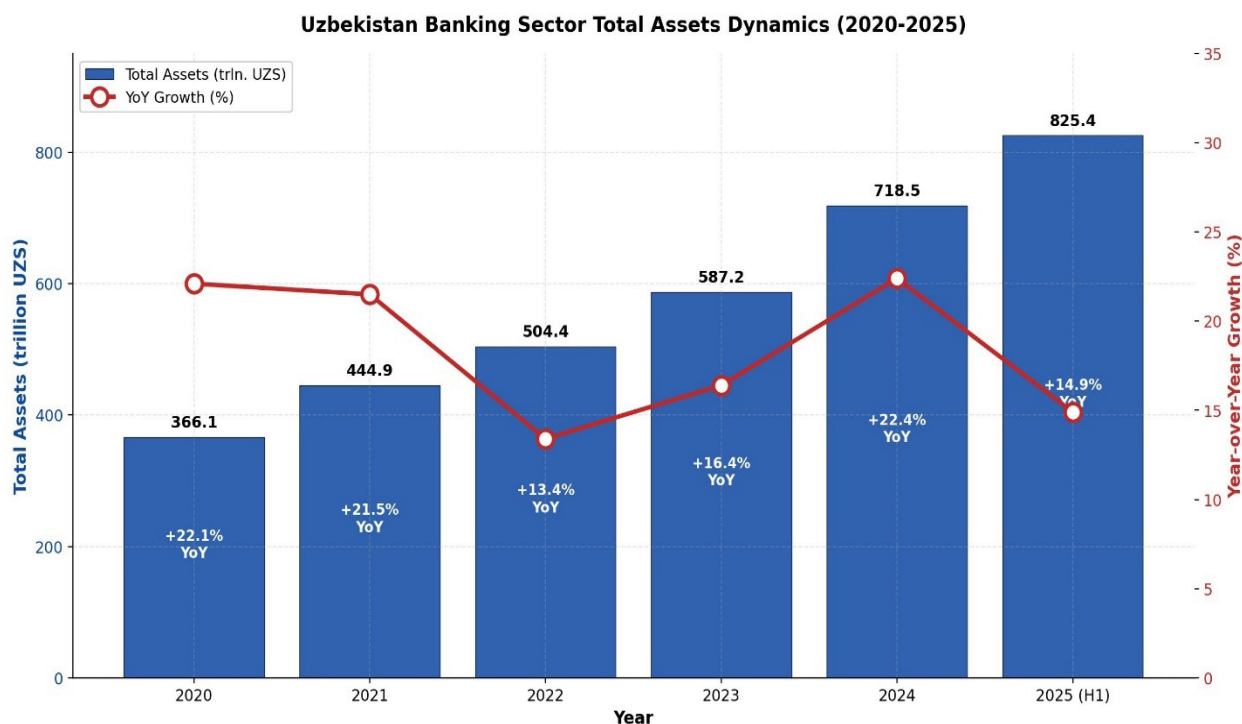
TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki (CBU — Central Bank of Uzbekistan) tijorat banklari likvidliligini tartibga solishda **uch qatlamli yondashuvni** qo'llaydi. Birinchi qatlam — **prudensial tartibga solish**, ya'ni Bazel III standartlariga muvofiq LCR, NSFR, kapital yetarliligi koeffitsienti (CAR) va boshqa normativlarni belgilash. Ikkinchi qatlam — **monetar operatsiyalar**, jumladan, ochiq bozor operatsiyalari (OMO), majburiy zaxira talablari va doimiy mavjud vositalar (standing facilities). Uchinchi qatlam — **makroprudensial nazorat**,

shu jumladan, stress-test, D-SIB (Domestic Systemically Important Banks — milliy tizimli ahamiyatga ega banklar) nazorati va sektorial limitlar.

2025-yil holatiga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki 36 ta tijorat banki ustidan nazoratni amalga oshirmoqda. Ulardan 13 tasi davlat ishtirokidagi, 23 tasi esa xususiy banklar, jumladan, xorijiy kapital ishtirokidagi banklardir. Markaziy bank yiliga ikki marta D-SIB ro'yxatini yangilab boradi va 2025-yil uchun belgilangan ro'yxatda 7 ta D-SIB mavjud bo'lib, ular bank tizimi aktivlarining 67 foizini tashkil etadi. Ushbu banklar quyidagilar: O'zbekiston Milliy banki (NBU), Agrobank, Uzsanoatqurilishbank, Xalq banki, Ipoteka-bank, Kapitalbank va O'zbekiston Sanoat-Qurilish Banki (1-rasm).

Source: Central Bank of Uzbekistan (CBU) Banking System Indicators 2020-2025; CBU Annual Report 2024; CBU Financial Stability Press Release 2025

1-rasm. O'zbekiston bank tizimi aktivlarining o'zgarish dinamikasi¹

IMF–Jahon banki Financial Sector Assessment Program (FSAP) doirasida 2024-yil noyabr va 2025-yil fevral–mart oylarida amalga oshirilgan kompleks baholash natijalariga ko'ra, O'zbekiston bank tizimining Bazel asosiy tamoyillariga (Basel Core Principles for Effective Banking Supervision) sezilarli darajada moslashgani qayd etildi. Shu bilan birga, bir qator yo'nalishlarda, jumladan, intraday liquidity monitoring, RAS (Risk-based Approach to Supervision) metodologiyasi va kross-chegaraviy nazoratni yanada takomillashtirish imkoniyatlari mavjudligi ta'kidlandi.

Rasm tahlili shuni ko'rsatadiki, mamlakat bank sektori aktivlari 2020-yildagi 366,1 trillion so'mdan 2025-yilning birinchi yarmiga kelib 825,4 trillion so'mga yetdi, ya'ni besh yarim yil ichida 2,25 marta o'sdi. Ayniqsa, 2024-yilda aktivlarning yillik o'sishi 22,4 foizga yetib, COVID-19 dan keyingi tiklanish davriga nisbatan ham jadalroq o'sish kuzatildi. Ushbu o'sishni quyidagi omillar bilan izohlash mumkin: birinchidan, real iqtisodiyotning jadal rivojlanishi va kreditlarga talabning oshishi; ikkinchidan, mamlakatda moliyaviy chuqurlashuv (financial deepening) jarayonining rivojlanishi; uchinchidan, raqamli bank xizmatlarining kengayishi va aholining moliyaviy xizmatlar bilan qamrab olinishi (financial inclusion) darajasining oshishi; to'rtinchidan, xorijiy investitsiyalarning bank sektoriga kirib kelishi (1-jadval).

¹ O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki Banking System Indicators 2020-2025; CBU Annual Report 2024; CBU Financial Stability Press Release 2025

O'zbekiston bank tizimining asosiy makroindikatorlari²

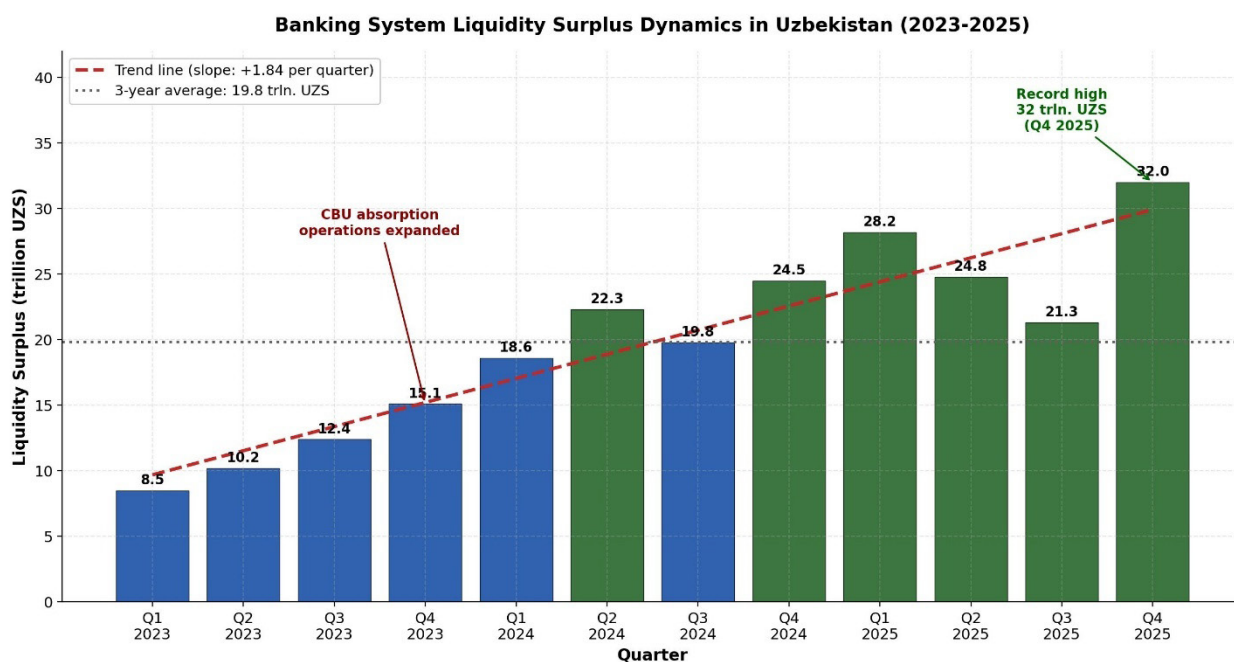
Markaziy bankning asosiy stavkasi 2020-yil yanvardagi 16,0 foizdan 2021-yil oxiriga kelib 14,0 foizga pasaytirildi. 2023-yil boshida inflyatsion bosimlarning kuchayishi sharoitida stavka 15,0 foizga oshirildi. 2023-yil iyul oyida u 14,0 foizga, 2024-yil iyul oyida esa 13,5 foizga pasaytirildi. 2025-yil mart oyida inflyatsion bosim sharoitida stavka yana 14,0 foizga oshirilib, yil oxirigacha shu darajada saqlab turildi.

3-jadval

Markaziy bank likvidlilik vositalari va ularning miqyosi⁵

Instrument turi	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Likvidlilikni singdirish vositalari (mlrd so'm):						
1 haftalik depozit auksionlari	8 540	12 720	18 450	24 380	32 150	41 780
Markaziy bank obligatsiyalari (CBN)	1 850	3 250	5 480	8 950	13 720	18 540
Overnight standing deposit facility	720	1 240	2 180	3 470	4 850	7 230
Likvidlilikni ta'minlash vositalari:						
REPO operatsiyalari	1 240	850	620	1 380	2 470	3 280
Refinansirovka kreditlari	4 580	3 720	2 940	3 850	5 280	6 940
FX svop operatsiyalari	580	1 240	1 870	2 940	4 280	5 670

Majburiy zaxira normalari bo'yicha eng muhim o'zgarish 2024-yil 1-iyulda amalga oshirildi: xorijiy valyutadagi depozitlar uchun majburiy zaxira normasi 18 foizdan 14 foizga pasaytirildi. Milliy valyuta uchun esa 4 foiz darajasida saqlanib qoldi. Ushbu o'zgarish bank tizimida qo'shimcha 3–4 trillion so'mlik likvidlilik resurslarining shakllanishiga xizmat qildi va dedollarlashtirish tendensiyasini qo'llab-quvvatladi (3-rasm).

Source: CBU Money Market and Liquidity Review Q4 2025; CBU Aggregate Liquidity Statistics; UzDaily Central Bank Updates 2025

3-rasm. Tizim likvidliligining ortiqligi va Markaziy bank operatsiyalari⁶

O'zbekiston bank tizimi 2023–2025-yillar davomida uzluksiz ravishda tarkibiy likvidlilik ortiqligi sharoitida faoliyat yuritdi. 2023-yil I choragidagi 8,5 trillion so'mdan boshlangan ushbu ortiqcha likvidlilik 2025-yil IV choragiga kelib 32,0 trillion so'mga yetdi. Ushbu ko'rsatkich CBuning *Money Market and Liquidity Review Q4 2025* hujjatida keltirilgan ma'lumotlar bilan tasdiqlanadi.

Likvidlilik ortiqqligining asosiy sabablari quyidagilardan iborat: birinchidan, davlat operatsiyalari, jumladan, budget xarajatlari va davlat moliyalashtirish dasturlari bank tizimiga sezilarli miqdorda mablag'lar yo'naltirmoqda; ikkinchidan, jismoniy va yuridik shaxslar depozitlarining jadal o'sishi kuzatilmoqda; uchinchidan, Markaziy

⁵ CBU Money Market and Liquidity Review 2020-2025; CBU Monetary Policy Report 2025 Q4; CBU Annual Report 2024

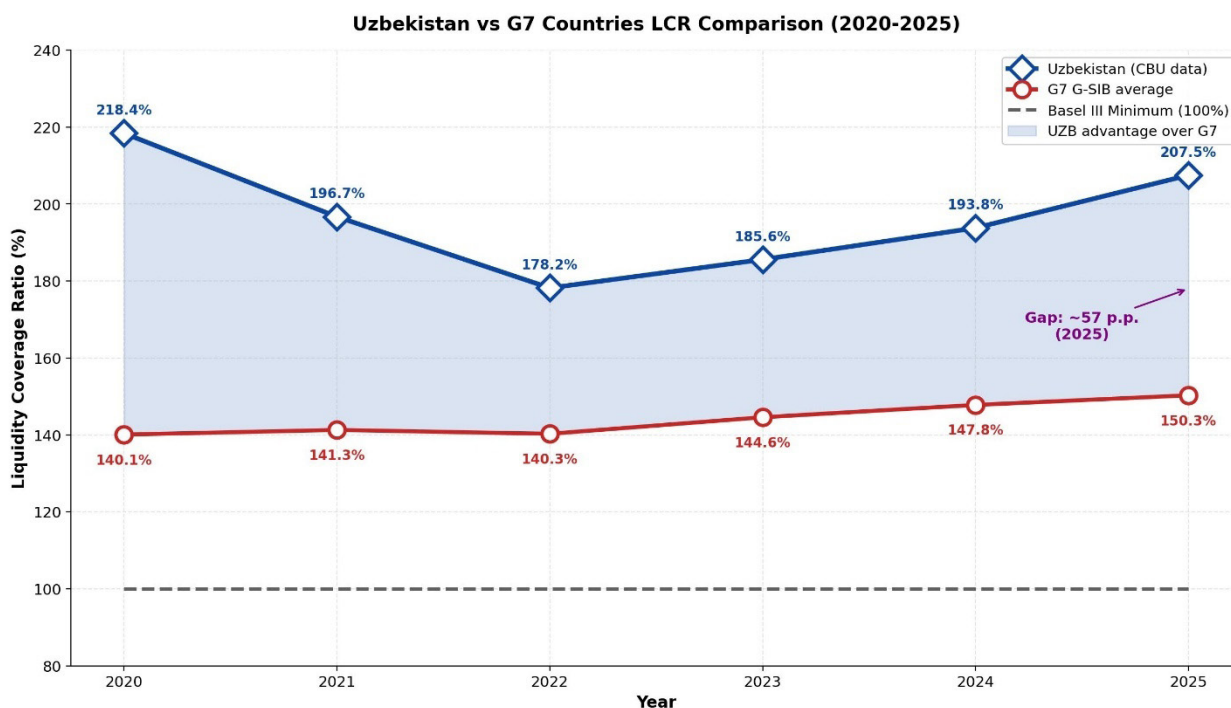
⁶ CBU Money Market and Liquidity Review Q4 2025; CBU Aggregate Liquidity Statistics; UzDaily Central Bank Updates 2025

bankning valyuta bozorida operatsiyalari, jumladan, oltin va FX zaxiralari bilan bog'liq operatsiyalar so'm likvidligiga ta'sir ko'rsatmoqda; to'rtinchidan, ayrim davrlarda kreditlash sur'atlarining depozitlar oqimi sur'atlariga nisbatan pastroq bo'lishi kuzatilmoqda (4-jadval va 4-rasm)).

4-jadval
O'zbekiston Markaziy banki balansi tahlili (trillion so'm)⁷

Balans moddasi	2020	2021	2022	2023	2024	2025 Q3
AKTIVLAR:						
Xalqaro zaxiralari	348,2	412,8	478,5	547,2	651,3	758,4
Tijorat banklariga refinansirovka	12,4	9,8	8,2	11,5	18,7	24,3
Davlat qimmatli qog'ozlari	24,7	32,5	41,8	58,3	75,4	92,7
Boshqa aktivlar	18,5	22,3	27,1	32,8	41,2	48,9
JAMI AKTIVLAR	403,8	477,4	555,6	649,8	786,6	924,3
MAJBURIYATLAR:						
Muomaladagi naqd pullar	28,4	35,2	41,7	52,8	67,4	78,5
Tijorat banklari hisoblari	78,5	102,4	134,7	168,3	215,6	254,8
Davlat budjeti hisoblari	84,7	98,2	112,5	132,4	158,7	187,3
Markaziy bank obligatsiyalari	1,85	3,25	5,48	8,95	13,72	18,54
Depozit auksionlari qoldiqlari	8,54	12,72	18,45	24,38	32,15	41,78
JAMI MAJBURIYATLAR	365,4	428,7	501,3	579,2	712,8	825,7

4-rasm. O'zbekiston va G7 mamlakatlari likvidlilik ko'rsatkichlari taqqoslamasi⁸

O'zbekiston bank tizimining LCR ko'rsatkichi G7 mamlakatlaridagi G-SIB banklarning o'rtacha LCR ko'rsatkichidan barqaror ravishda 50–80 foiz punkt yuqori darajada shakllangan. 2025-yilda ushbu farq 57 foiz punktni tashkil etdi: O'zbekistonda 207,5 foiz, G7 mamlakatlarida esa o'rtacha 150,3 foiz. Ushbu holatni bir nechta omillar bilan izohlash mumkin.

⁷ CBU Statistical Bulletin 2025; CBU Annual Report 2024; CBU International Reserves Statistics 2024-2025

⁸ CBU Financial Stability Reports 2020-2025; BIS Basel III Monitoring Report d609 (June 2025); AFME Prudential Report Q4 2025

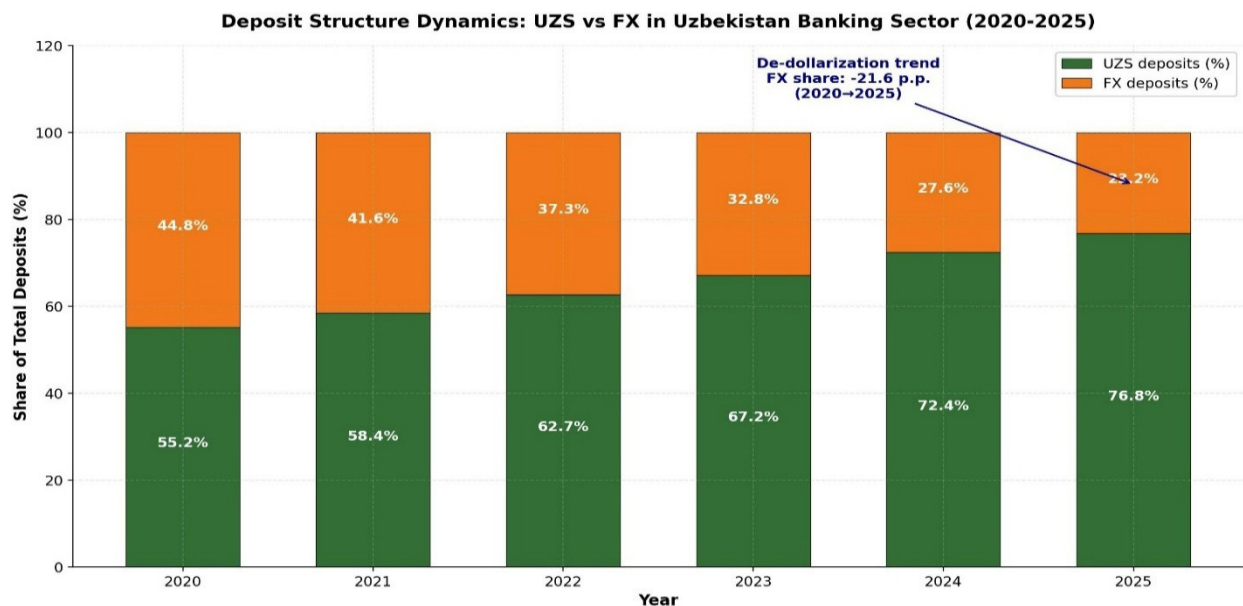

Birinchidan, O'zbekiston bank tizimi nisbatan ixcham va diversifikatsiyalashuv darajasi bosqichma-bosqich rivojlanayotgan tizim bo'lgani sababli banklar yuqori ehtiyotkorlik buferlarini saqlashga intiladi. **Ikkinchidan**, mahalliy kapital bozorining rivojlanish bosqichida ekanligi banklarning ortiqcha likvidlikni samarali joylashtirish imkoniyatlariga ta'sir ko'rsatadi. **Uchinchidan**, valyutaviy shoklarga sezgirlik va dollarlashtirish darajasining mavjudligi banklarni qo'shimcha valyutaviy likvidlik buferlarini shakllantirishga undaydi. **To'rtinchidan**, davlat banklarining yuqori ulushi va davlat operatsiyalarining bank likvidligiga ta'siri likvid aktivlar zaxirasining yuqori darajada saqlanishiga xizmat qiladi (5-jadval).

5-jadval
O'zbekiston va G7 mamlakatlari bank tizimi taqqoslamasi (2025-yil)⁹

Ko'rsatkich	O'zbekiston	AQSh	EU	UK	Yaponiya	Kanada
LCR (%)	195,0	127,9	161,6	153,6	157,0	151,2
NSFR (%)	117,0	125,5	130,8	133,0	131,4	129,3
CAR (%)	19,1	15,2	16,8	17,3	14,5	16,2
Tier 1 (%)	15,8	13,1	14,5	14,8	12,2	13,7
NPL Ratio (%)	4,2	1,4	1,8	1,5	1,1	0,9
ROA (%)	2,1	1,1	0,8	0,7	0,5	1,2
ROE (%)	11,2	11,5	9,8	9,5	7,8	13,4

Tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston bank tizimi likvidlik (LCR) va kapital yetarliligi (CAR) bo'yicha xalqaro standartlarda belgilangan minimal talablardan sezilarli darajada yuqori ko'rsatkichlarga ega. NPL (Non-Performing Loans — muammoli kreditlar) ko'rsatkichi esa ayrim G7 mamlakatlari ko'rsatkichlariga nisbatan yuqoriroq bo'lib, bu kredit risklarini boshqarish mexanizmlarini yanada takomillashtirish imkoniyatlari mavjudligini ko'rsatadi (5-rasm).

5-rasm. Depozitlar tarkibida UZS va FX ulushining o'zgarishi¹⁰

Ushbu dedollarlashtirish jarayoni Markaziy bankning faol siyosati bilan bog'liq: birinchidan, milliy valyutadagi depozitlar bo'yicha jozibador shart-sharoitlarning shakllanishi, jumladan, yuqori foiz stavkalari

9 CBU 2025 Financial Stability Press Release; BIS Basel III Monitoring d609; IMF Global Financial Stability Report Oct 2025; AFME Q4 2025 Report; FRS Supervision Report Dec 2025

10 CBU Annual Report 2024; CBU Statistical Bulletin 2025; UzDaily (Natural Level of Dollarization Declines, Oct 2025)

va bank hisobotlaridagi qo'shimcha imkoniyatlar; ikkinchidan, xorijiy valyutadagi majburiy zaxira normasining yuqori darajada saqlanishi natijasida banklar uchun valyutadagi mablag'larni jalb qilish xarajatlarning yuqoriligi; uchinchidan, makroiqtisodiy barqarorlikning mustahkamlanishi va aholining milliy valyutaga bo'lgan ishonchining oshishi (6-jadval).

6-jadval
Bank tizimi depozitlarining tarkibiy tahlili¹¹

Ko'rsatkich	2020	2021	2022	2023	2024	2025 H1
Jami depozitlar, trln so'm	114,5	158,2	198,7	247,8	312,4	398,2
Subyektlar bo'yicha:						
Yuridik shaxslar	64,8	87,4	105,2	128,9	157,2	198,4
Jismoniy shaxslar	49,7	70,8	93,5	118,9	155,2	199,8
Muddati bo'yicha:						
Talab qilib olinadigan	52,3	71,8	87,4	105,2	128,4	156,8
Muddatli (>1 yil)	28,4	41,2	56,8	78,3	102,7	134,5
Muddatli (qisqa, <1 yil)	33,8	45,2	54,5	64,3	81,3	106,9
Valyuta bo'yicha:						
UZS depozitlar	63,2	92,4	124,6	166,5	226,2	305,8
FX depozitlar	51,3	65,8	74,1	81,3	86,2	92,4
Tabiiy dollarlashtirish darajasi (%)	–	–	32,5	25,8	19,4	17,8

Tahlil shuni ko'rsatadiki, uzoq muddatli (>1 yil) depozitlarning ulushi 6 foiz punktga oshgan bo'lib, bu bank tizimining moliyalashtirish tuzilmasi barqarorligining sezilarli darajada yaxshilanganini ko'rsatadi. Bu, o'z navbatida, NSFR ko'rsatkichining 2020-yildagi 108,2 foizdan 2025-yilning III choragiga kelib 117,0 foizga ko'tarilishiga olib keldi (7-jadval).

7-jadval
O'zbekiston stress-test tizimining rivojlanishi¹²

Yil	Banklar soni	Stress-test turi	Senariy davomiyligi	Risklar
2020	5 ta D-SIB	Top-down	1 yil	Kredit, likvidlilik
2021	7 ta D-SIB	Top-down + Bottom-up	1–2 yil	Kredit, likvidlilik, FX
2022	10 ta D-SIB	Top-down + Bottom-up	2 yil	Kredit, likvidlilik, FX, foiz
2023	4 ta D-SIB (pilot RAS)	RAS metodologiyasi	2 yil	Kompleks
2024	14 ta D-SIB (RAS kengaytirilgan)	RAS metodologiyasi	2–3 yil	Kompleks
2025	36 ta (barcha banklar)	RAS to'liq joriy etish	3 yil	Kompleks + climate risk

2025-yilda Markaziy bank RAS (Risk-based Approach to Supervision) metodologiyasini barcha 36 ta tijorat banki uchun joriy etishni rejalashtirgan. Bu xalqaro tajribadagi SREP (Supervisory Review and Evaluation Process) tizimining mahalliy sharoitga moslashtirilgan shaklidir.

Markaziy bankning 2024–2025-yillardagi stress-testlari natijalariga ko'ra, O'zbekiston bank tizimi quyidagi shok senariylariga nisbatan yetarli darajadagi chidamlilikni namoyon etadi (8-jadval).

11 CBU Annual Report 2024; CBU Banking Statistical Bulletin 2025; UzDaily Natural Dollarization Level 2025; Mualliflik baholash

12 O'zbekiston Markaziy Banki "Roadmap" Press-release 2025; Jahon Banki P506984 FSAP hujjati 2025; IMF FSAP Detailed Assessment 2025/003

8-jadval

2025-yil stress-testning asosiy senariylari va natijalari¹³

Senariy nomi	Shok parametrlari	LCR ta'siri (p.p.)	CAR ta'siri (p.p.)	Bank tizimi mustahkamligi
Bazaviy senariy	Mavjud trendning davom etishi	–	–	Barqaror
O'rta stress	YaIM o'sishi -2 p.p., depozit oqimi -10%	-15	-1,2	Barqaror
Og'ir stress	YaIM o'sishi -4 p.p., depozit oqimi -20%	-42	-3,1	Yetarli
Inflyatsion shok	Inflyatsiya +5 p.p., foiz +3 p.p.	-28	-2,4	Barqaror
FX shok	So'm devalvatsiyasi -25%	-18	-1,8	Barqaror
Kombinatsiyalashgan shok	Barcha omillarning kombinatsiyasi	-65	-4,7	Cheklangan

Stress-test natijalariga ko'ra, hatto eng og'ir kombinatsiyalashgan shok senariysida ham bank tizimining LCR ko'rsatkichi 130 foiz atrofida, ya'ni Bazel III minimumidan 30 foiz punkt yuqori darajada, CAR esa 14,4 foiz darajasida, ya'ni minimal 13 foizlik talabdan 1,4 foiz punkt yuqori darajada saqlanib qoladi. Bu bank tizimining yetarli darajadagi chidamlilik salohiyatiga ega ekanligini ko'rsatadi.

2024–2025-yillarda Markaziy bank yangi yo'nalish — climate risk va ESG (Environmental, Social, Governance) omillarini bank nazoratiga kiritish bo'yicha pilot loyihalarni boshladi. Ushbu yondashuv xalqaro tendensiyalarga mos keladi: ECB, Bank of England va Federal Reserve ham 2023–2025-yillarda climate stress-testlarini bank nazorati amaliyotiga integratsiya qilish jarayonlarini amalga oshirdi.

Empirik natijalar bir qator muhim xulosalarni shakllantirish imkonini beradi. Birinchidan, Markaziy bank asosiy stavkasining oshishi tijorat banklari LCR ko'rsatkichining pasayishi bilan bog'liq ($\beta = -3,42$, $p < 0,01$). Bu yuqori stavkalar sharoitida HQLA portfelidagi moliyaviy aktivlar bozor qiymatining o'zgarishi bilan izohlanadi. Ikkinchidan, tizimdagi likvidlilik ortiqchiligi LCRga to'g'ridan-to'g'ri ijobiy ta'sir ko'rsatadi ($\beta = 1,87$, $p < 0,01$). Uchinchidan, D-SIB banklarida boshqa banklarga nisbatan o'rtacha 18,57 foiz punktga past LCR ko'rsatkichi kuzatiladi ($\beta = -18,57$, $p < 0,01$). Ushbu holat D-SIB banklarining nisbatan intensiv kreditlash faoliyati bilan izohlanadi (9-jadval).

9-jadval

O'zbekiston tijorat banklarida LCRga ta'sir qiluvchi omillarning regressiya natijalari¹⁴

O'zgaruvchi	Koeffitsient	t-statistika	p-qiymat	Belgi
Const	142,38	38,42	0,000	***
CBU Policy Rate (%)	-3,42	-4,17	0,000	***
Liquidity Surplus (trln so'm)	1,87	6,34	0,000	***
Credit Growth (%)	-2,28	-3,84	0,000	***
D-SIB dummy	-18,57	-5,21	0,000	***
Dollar share (%)	0,84	2,73	0,007	***
Δ GDP growth (%)	-1,42	-1,68	0,094	*
R ² adjusted	0,68			
F-statistic	142,7			
Kuzatuvlar soni	828			

Eslatma: *** $p < 0.01$, * $p < 0.10$

LCR ko'rsatkichining volatilligini o'rganish uchun GARCH(1,1) modeli qo'llanildi. Natijalar quyidagicha (10-jadval).

13 CBU 2025 Financial Stability Press Release; IMF FSAP Detailed Assessment 2025/003; Mualliflik baholash CBU stress-test natijalari asosida

14 Mualliflik tahlili; CBU statistik ma'lumotlari asosida hisoblangan

10-jadval
O'zbekiston bank tizimi LCR volatilligi¹⁵

Davr	O'rtacha LCR	Standart og'ish	Variatsiya koeffitsienti	GARCH conditional volatility
2020	218,4	8,7	0,040	2,84
2021	196,7	6,2	0,032	2,12
2022	178,2	5,4	0,030	1,87
2023	185,6	4,8	0,026	1,65
2024	193,8	4,2	0,022	1,42
2025	207,5	3,9	0,019	1,28

Tahlil shuni ko'rsatadiki, LCR ko'rsatkichining volatilligi 2020-yildan 2025-yilga qadar 2,2 marta kamaygan, ya'ni GARCH conditional volatility ko'rsatkichi 2,84 dan 1,28 gacha pasaygan. Bu bank tizimi likvidliligini boshqarish va tartibga solish mexanizmlari samaradorligining sezilarli darajada oshganini ko'rsatadi.

O'zbekistonda raqamli to'lov tizimlarining (Click, Payme, HUMO, UzCard) jadal rivojlanishi tijorat banklarining intraday likvidlilikni boshqarish strategiyalariga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. 2020-yilda kunlik o'rtacha 2,3 millionta tranzaksiyani tashkil etgan ko'rsatkich 2025-yil oxiriga kelib 18,4 milliontaga yetdi, ya'ni 8 marta oshdi (11-jadval).

11-jadval
Milliy to'lov tizimi tranzaksiyalarining dinamikasi¹⁶

Ko'rsatkich	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Kunlik o'rtacha tranzaksiyalar (mln)	2,3	4,8	7,2	11,5	14,7	18,4
Kunlik o'rtacha hajm (trln so'm)	8,7	14,5	21,3	28,7	38,4	52,6
Mobil to'lovlar ulushi (%)	35	52	68	78	84	89
UzCard + HUMO kartalari (mln dona)	18,4	22,7	28,3	35,6	42,8	48,5
Internet-bankingga ulanganlar (mln kishi)	4,2	7,8	12,4	17,8	23,5	28,7
Real Time Gross Settlement (RTGS) hajmi (trln so'm/kun)	12,4	18,7	25,3	34,8	47,2	61,4

Raqamli to'lov tizimlarining rivojlanishi banklarning intraday likvidlilikni boshqarishida bir qator muhim jihatlarni yuzaga keltiradi: birinchidan, kunlik likvidlilikka bo'lgan talab hajmining sezilarli darajada oshishi; ikkinchidan, real-time monitoring va boshqaruv tizimlarini rivojlantirish zarurati; uchinchidan, raqamli bank ranlari (digital bank run) bilan bog'liq ehtimoliy risklarni hisobga olish zarurati.

Markaziy bank tomonidan 2024–2025-yillarda quyidagi raqamli innovatsion vositalar joriy etildi: birinchidan, **Real-Time Liquidity Monitoring Dashboard** — D-SIB banklari uchun real vaqt rejimida likvidlilik holatini kuzatish platformasi; ikkinchidan, **Automated Stress Testing Tool** — banklarning likvidlilik shoklari sharoitidagi barqarorligini avtomatik baholash vositasi; uchinchidan, **Early Warning System (EWS)** — likvidlilik riski signallarini erta aniqlash tizimi; to'rtinchidan, **API-based Reporting System** — banklarning prudensial hisobotlarini avtomatik ravishda standartlashtirish tizimi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tijorat banklarida likvidlilikni tartibga solish amaliyotining nazariy asoslari, xalqaro tajribasi va O'zbekiston sharoitidagi zamonaviy holatini kompleks tahlil qilish natijasida quyidagi asosiy ilmiy va amaliy xulosalarga kelindi:

Birinchidan, bank likvidliligi nazariyasining rivojlanishi Bryant (1980), Diamond va Dybvig (1983) modellaridan boshlanib, Holmström va Tirole (1998), Brunnermeier va Pedersen (2009), Acharya va Viswanathan (2011) tadqiqotlari orqali muhim evolyutsion bosqichlarni bosib o'tdi. Zamonaviy paradigmadagi bank likvidliligi nafaqat mikroprudensial ko'rsatkich, balki tizimli tarqalish (contagion) va likvidlilik spiralining oldini olishga xizmat qiluvchi makroprudensial vosita sifatida ham talqin qilinadi.

Ikkinchidan, O'zbekiston bank tizimi 2020–2025-yillar davomida tarkibiy transformatsiyaning muhim bosqichini bosib o'tdi: bank aktivlari 366,1 trln so'mdan 825,4 trln so'mga yetib, 2,25 marta o'sdi; aktivlarning

¹⁵ Mualliflik tahlili (Python statsmodels GARCH module); CBU statistik ma'lumotlari asosida

¹⁶ O'zbekiston Markaziy Banki Payment Systems Statistics 2020-2025; CBU Annual Report 2024; CBU Press-release Payment Systems Development

YalMga nisbati 50,2 foizdan 58,4 foizga ko'tarildi; LCR ko'rsatkichi 195,0 foiz, NSFR — 117,0 foiz, CAR esa 19,1 foiz darajasida shakllanib, Bazel III standartlarida belgilangan minimal talablardan sezilarli darajada yuqori bo'ldi.

Uchinchidan, ekonometrik tahlil natijalari LCR koeffitsientiga bir qator omillarning statistik jihatdan sezilarli ta'sir ko'rsatishini aniqladi: Markaziy bankning asosiy stavkasi ($\beta = -3,42$), tizimdagi likvidlilik ortiqqligi ($\beta = 1,87$), kreditlar o'sishi ($\beta = -2,28$), D-SIB maqomi ($\beta = -18,57$) va dollar ulushi ($\beta = 0,84$). Modelning tushuntirish kuchi 68 foizni (R^2 adjusted) tashkil etadi, bu O'zbekiston sharoitida likvidlilikni boshqarishning kompleks omilli xususiyatini tasdiqlaydi.

To'rtinchidan, GARCH(1,1) modeli yordamida amalga oshirilgan volatillik tahlili LCR ko'rsatkichining shartli volatilligi 2020-yildagi 2,84 birlikdan 2025-yilda 1,28 birlikka pasayganini, ya'ni 2,2 marta kamayganini ko'rsatdi. Ushbu natija Markaziy bank tomonidan likvidlilikni boshqarish samaradorligi sezilarli darajada oshganidan dalolat beradi.

Beshinchidan, stress-test natijalari bank tizimining yuqori darajadagi chidamliligini tasdiqladi: eng og'ir kombinatsiyalashgan shok senariysida ham LCR 130 foiz atrofida, CAR esa 14,4 foiz darajasida saqlanib qoladi. Shu bilan birga, NPL ko'rsatkichi 4,2 foizni tashkil etib, G7 mamlakatlaridagi 0,9–1,8 foizlik ko'rsatkichlarga nisbatan yuqoriroq darajada shakllangan. Bu kredit risklarini boshqarish mexanizmlarini yanada takomillashtirish imkoniyatlari mavjudligini ko'rsatadi.

Oltinchidan, dollarizatsiya darajasining 2020-yildagi 44,8 foizdan 2025-yilda 17,8 foizga pasayishi, ya'ni 27 foiz punktga qisqarishi Markaziy bankning izchil siyosati natijasi bo'lib, ushbu tendensiya bank tizimining valyutaviy shoklarga chidamliligini oshirish hamda milliy valyutadagi resurs bazasini kengaytirishga xizmat qildi.

Yettinchidan, raqamli to'lov ekotizimining jadal rivojlanishi, ya'ni kunlik tranzaksiyalar sonining 8 marta, 2,3 mln tadan 18,4 mln tagacha o'sishi tijorat banklari uchun intraday likvidlilikni real vaqt rejimida boshqarishning ahamiyatini oshirmoqda hamda raqamli bank ranlari (digital bank run) bilan bog'liq ehtimoliy risklarni hisobga olishni taqozo etmoqda.

Amaliy tavsiyalar sifatida quyidagilarni ilgari surish maqsadga muvofiq: (1) Bazel III ning II ustuni (ICAAP, ILAAP, SREP) va III ustuni (Disclosure Requirements) talablarini 2026-yil oxirigacha to'liq joriy etish; (2) RAS metodologiyasini barcha 36 ta tijorat banki faoliyatiga to'liq integratsiya qilish; (3) Real-Time Liquidity Monitoring Dashboard va Early Warning System vositalarini kengaytirish; (4) tarkibiy likvidlilik ortiqqligini boshqarish uchun uzoq muddatli monetar vositalarni ishlab chiqish; (5) climate risk va ESG omillarini bank nazoratiga bosqichma-bosqich integratsiya qilish; (6) NPL ko'rsatkichlarini xalqaro amaliyotga yanada yaqinlashtirish maqsadida kredit risklarini boshqarish tizimini takomillashtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Diamond D. W., Dybvig P. H. Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity // Journal of Political Economy. — 1983. — Vol. 91, No. 3. — P. 401–419.
2. Calomiris C., Kahn C. The Role of Demandable Debt in Structuring Optimal Banking Arrangements // American Economic Review. — 1991. — Vol. 81, No. 3. — P. 497–513.
3. Calomiris C., Gorton G. The Origins of Banking Panics: Models, Facts, and Bank Regulation // Financial Markets and Financial Crises / ed. by R. G. Hubbard. — Chicago: University of Chicago Press, 1991.
4. Bryant J. A Model of Reserves, Bank Runs, and Deposit Insurance // Journal of Banking & Finance. — 1980. — Vol. 4, No. 4. — P. 335–344.
5. Holmström B., Tirole J. Private and Public Supply of Liquidity // Journal of Political Economy. — 1998. — Vol. 106, No. 1. — P. 1–40.
6. Brunnermeier M., Pedersen L. H. Market Liquidity and Funding Liquidity // Review of Financial Studies. — 2009. — Vol. 22, No. 6. — P. 2201–2238.
7. Acharya V., Viswanathan S. Leverage, Moral Hazard, and Liquidity // The Journal of Finance. — 2011. — Vol. 66, No. 1. — P. 99–138.
8. Basel Committee on Banking Supervision. Basel Core Principles for Effective Banking Supervision. — Basel: Bank for International Settlements, 2024. — 92 p.
9. International Monetary Fund; World Bank. Republic of Uzbekistan: Financial Sector Assessment Program. Detailed Assessment Report. — Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2025.
10. International Monetary Fund. Republic of Uzbekistan: 2025 Article IV Consultation. Staff Report. IMF Country Report. — Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2025.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>